

Robottien uhka

Viime viikkoina on laajaa julkisuutta saanut keskustelu syvenevän automaation työllisyysvaikutuksista. Robottien esitettiin vievän joka kolmannen työpaikan tulevaisuudessa Suomesta. Aihetta käsitelleessä ajankohtaisohjelmassa kirjastovirkailijat olivat esillä eräänä ryhmänä, jonka tehtävät olivat näkemyksen mukaan uhanalaisten töiden kärkijoukossa tulevaisuudessa. Synkkien ennusteiden edessä on hyvä palata katsomaan asioita yhteyksissään.

Ennusteet kirjastotyön katoamisesta eivät ole uusia. Painetun kirjan häviämisestä e-aineistoille ja e-kirjoille ja syvenevän automaation työllisyysvaikutuksista on esitetty arvioita jo useamman kymmenen vuoden ajan. Kehitys on kuitenkin mennyt eteenpäin moninaisia polkuja, eikä vain teknologiavetoisesti. Muutoksen suuntiin ovat vaikuttaneet esimerkiksi tekijänoikeuslainsäädäntö ja markkinoiden toimintamallit.

Jos kirjastojen toiminnan kehitystä katsotaan viime vuosikymmenien kehitystrendien ja tilastojen pohjalta, kuva automaation uhkasta näyttäytyy toisessa valossa. Kun e-aineistojen läpimurto tieteellisten artikkelien osalta tapahtui nopeasti 1990-luvun lopulla, kaupallisten e-kirjojen käyttöönotto on ollut hidasta ja sen kehityksessä on ollut monia esteitä, kuten alustat, sisältötarjonta ja bisnesmallit. Tekijänoikeuslainsäädäntö on luonut merkittäviä esteitä ja hidasteita digitointihankkeille, vaikka digitoinnin teknologiset mahdollisuudet olisivat olleet tarjolla.

Tieteellisten kirjastojen yhteistilastot kymmenen viime vuoden ajalta osoittavat joitakin odottamattomia muutoksen suuntia. Elektronisten julkaisujen lisääntyminen toki näkyy tilastoissakin: elektronisten lehtien tilaukset ovat kolminkertaistuneet ja e-kirjojen määrä on noussut dramaattisesti muutamasta tuhannesta yli kuuteen miljoonaan. E-aineistojen lisääntyminen ei kuitenkaan ole karkoittanut käyttäjiä, vaan tuonut niitä lisää: rekisteröityjen käyttäjien määrä on samalla aikavälillä kaksinkertaistunut. Vähennykset sen sijaan näkyvät selkeästi toimipisteissä, joiden määrä on 10 vuoden aikana lähes puoliintunut. Henkilökunnan määrä sen sijaan on laskenut vain hieman.

Syvenevä automaatio kieltämättä näkyy erityisesti rutiinien automaationa ja itsepalvelutoimintoina. Lainaus ja palautus ovat yhä suuremmissa määrin siirtyneet itsepalveluksi. Kirjasto on kuitenkin logistinen ja analyttinen tieto-organisaatio, joka paitsi käsittelee fyysisiä julkaisuja, myös valikoi julkaisuja, tallentaa tietoja ja

analysoi tietosisältöjä. Kirjastojen tietoa analysoivat palvelut ovat muuttaneet muotoaan suuresti viime vuosikymmenien aikana. Tietopalveluista on siirrytty yhä enemmän valikoidun tiedon tarjontaan verkkopalvelujen ja sosiaalisen median kautta. Julkaisujen käsittelystä on siirrytty tietosisältöjen tarjontaan ja analyysiin – ja näkymät ovat edelleen syventymässä datan hallintaan. Analyyttisten palvelujen tarve on myös lisääntymässä tietotulvassa – nopean ja tarpeeseen vastaavan täsmätiedon tarve kasvaa. Tiedonhakuun kuluva aika on myös rahaa.

Kirjastot eivät 2000-luvulla selvästikään tehneet kuolemaa, vaan niiden työ on muuttanut muotoaan. Asiakkaiden lisääntynyt kiinnostus osoittaa, että kirjasto on edelleen keskeinen edellytys opiskelulle ja tutkimuksen tekemiselle. Kirjastotyön sisältö ja työnkuvat muotoutuvat myös jatkuvasti uudelleen. Seuraavaksi tarvetta löytyy datainformaatioille.

Tämän numeron artikkeleissa käsitelläänkin tutkijapalveluja ja datan hallintaa, jotka edustavat myös kirjastotyön uudelleen muotoutuvaa aluetta. Artikkelien aiheita käsiteltiin viime syksynä pidetyssä Suomen tieteellisen kirjastoseuran järjestämässä tutkijapalveluiden seminaarissa. Jokaisessa uudessa kehitysvaiheessa avautuvat mahdollisuudet on hyvä tuntea yhtä hyvin kuin mahdolliset uhkat.

- Päivikki Karhula